

Тома Курузовић

РОМАН БЕЗ РОМАНА

Према мотивима шаљивог романа

Јована Стерије Поповића



ТОМА КУРУЗОВИЋ рођен је 18. октобра Михољског лета Господњег 1930. у граду Сарајеву, од оца Јована, позоришног власуљара, шминкера и фризера, и мајке Јованке кројачице. Одраста као позоришно дете. Године 1948. завршава Учитељску школу и по сили закона одлази на село (Чаракско код Приједора) као учитељ и управник школе. Године 1949. између сто и осамдесет кандидата је примљен на Академију за позоришну уметност (ФДУ) коју завршава 1953. године у класи проф. Јозе Лауренчића (друга генерација Академије: Ружица Вељовић, Милена Врсајков-Дапчевић, Добрила Петровић, Слободан - Цица Перовић, Растислав Јовић - Кека, Марко Тодоровић, Љуба Тадић, Боривоје Тодоровић и Тома Курузовић, а после два контролна испита на којима се губи право даљег полагања испита из предмета глуме).

Од 1953. године у ангажману је у Народном позоришту у Сарајеву. У исто време ванредно студира на Филозофском факултету на групи Југословенске књижевности. Један је од оснивача Малог позоришта (Театар 55). Први је академски образовани глумац БиХ. У анкети "Вјесника" а поводом десет година домаћег филма издвојен је у дванаест југословенских глумаца: Марија Црнобори, Љубиша Јовановић, Миливоје Живановић, Васо Косић, Берт Сотлар, Антун Налис, Марјан Ловрић, Јован Милићевић, Раде Марковић, Јоза Грегорин, Стане Север и Тома Курузовић. Враћа се у Београд 1961. године у "Савремено", потоње "Београдско драмско позориште". Ванредно студира режију на ФДУ, прво на класи професора Вјеске Афрића а потом на класи др Хуга Клајна. Оснивач је Првог алтернативног позоришта "Сунце", он као управник, уметнички директор др Душко Михаиловић, секретар Момчило Животић.

Остварио је већи број улога у позоришту, на филму, радију и телевизији. Остварио је већи број режија у Београду, Крушевцу, Зајечару, Ужицу, Вршцу и Смедеревској паланци.

У Београду оснива драмски студио “Тајне глуме” АД Ђуро Салај који је успешно радио од 1993-2003. године са годишњим представама В. Шекспира: *Хамлејт*, *Веселе жене виндзорске*, *Јулије Цезар*, *Ромео и Јулија*, *Комедија забуна*, А. П. Чехов: *Три сестре*, *Галеб*, *Вишњик*, *Ујка Вања*, К. Трифковић: *Избирацица*. Демаркс: *Двојник*. Јонеско: *Ђелава ђевачица*. А. Поповић: *Намешћена соба*. Мухоморов: *Сироти мали хрчки*, *Господин Фока*. Д. Радовић: *Како да ти кажем да те волим*. Наведени аутори и представе говоре да нико на овом свету такав репертоар није радио са децом од 12 до 16 година, што је био посебан куриозитет студија Тајне глуме.

Написао је већи број драмских дела. Нека од њих су извођена у позориштима: *Он велико 0 (Беџ и беџ)*, *Молба (Учини љубав Боже)*, *Боље овде него у Дизелдорфу*, *Обезглављени*, *Поруке*, *Освећенице*, *Роман без Романа...* и већи број драматизација и адаптација Петра Кочића, Бранка Ђопића, Косте Трифковића, Меше Селимовића: *Јазавац пред судом у Паланци 1905 године*, *Јазавац са њоложом Туба*, *Суданије Давида Ширца*, *Петрица под барјаком*, *Николејина Бурса*, *Јунаци*, *Петар Пејо Бандић*, *Избирацица*, *Сјећања и Тишине*.

Већи број монодрама: *Мој јасук (Мој јасук)*, *Аутомобили*, *Сам о себи*, *Деверање*, *Јај...о, о, о, Мој господар*, *Он мени ја њему...*

Издао је један роман: *Сведок глуме*.

На “Змајевим дечијим играма” 1984. године проглашен је за глумца године. Почев од 1954. године повремено објављује песме и приче у листовима и часописима.

Ушао је у три антологије песама: Антологија љубавне лирике “Узалуд је будим” од Растка Петровића до Бранка Миљковића - Перо Зубац, Антологија Српско песништво за децу и младе “С оне стране дуге” од Захарија Орфелина до Љубивоја Ршумовића - Перо Зубац. “Песме о мајци” - Антологија песама о мајци - Бранислав Бојић.

Члан је Удружења драмских уметника Србије, Удружења филмских глумаца Србије, Удружења драмских писаца Србије.

Добитник је “Шестоаприлске награде за уметност” у Сарајеву (1957). Три пута предлаган за Октобарску награду у Београду. На другом фестивалу монодраме и пантомиме у Земуну добитник сребрене колајне (1974). Добитник “Златне плакете града Београда” (1984). Носилац Ордена рада са Златним венцем (1984) и великог броја диплома, повеља, плакета и признања.

Аутор је инсистирао на оваквој “краткој” биографији и завршетку: Директор драме Слободан Стојановић на једној посвети каже: Тома Курузовић је сјајан човек и добар глумац. А Зоран Радмиловић на поклоњеној својој фотографији пише: Свом цењеном редитељу Томи Курузовићу, а на поклоњеној књизи (Фергасон: *Суштина позоришта*) – Драгом пријатељу и колеги Томи, зато јер је он сам суштина овог посла којим се обојица бавимо. Нов. 74. Бгд.

Још увек живи и жели да ради... Живео је и живи увек да помогне другима више него себи...

Тома КУРУЗОВИЋ

РОМАН БЕЗ РОМАНА
Према мотивима шаљивог романа
Јована Стерије Поповића

ЛИЦА

ХАРАЛАМПИЈЕ, УПРАВИТЕЉ ПУТУЈУЋЕ ТРУПЕ

РОМАН

РОКСАНДА

ШАНДОР

ВАСИЋКА

ВАСИЋ

ПРОКИЋКА

ПРОКИЋ

УЧИТЕЉ

ПОП САВАТИЈЕ

ЗАГОНЕТКА

АГИНИЦА

САЛИМАНДРА СИЛФА

ЈЕЛЕНА

ГИМНОСОФИСТА

ВЕЛМОЖА

СЛУГА

СУДИЈА

РУЖА

ЉУБИЦА

Ђаци, даме, кавалјери, мајмуни, велможе, гимнософисти, магарци и народ.

ПРВИ ДЕО

1 – сцена

УПРАВИТЕЉ
ТЕАТРА:

Добро вече, добро дошли, добро здравље, добро весеље, добру радост, добру лепу, дугу љубав, добро расположење и шта још добро! Све добро – жели вам наша добра позоришна трупа, која је уз најпознатијег списатеља, господина Јована Поповића, направила најчуднију представу од његовог романа без романа... Не, од Романа без романа... не, од романа без Романа... Изгледа ми да сам се мало збунио! ... Смеј и шалу – друго ништа нисмо за вас зготовили! Ко ће забранити шаливцу истину казати?...

Даме и господо!

(Уђе ђлумачка тпруџа са коферима из којих испадају костими)

... Даме и господо, звани и незвани, сви присутни – почиње представљење! ... Представићемо вам једног јунака који је само за јуначким стварима тежио, пуцао, трчао, јашао и на заповест судбине – сав свет обишао – нота бене – на мапи само!

(Даје знак за њочетак представе)

ВАСИЋКА: Станите, чекајте, то ће значи бити нека епопеја?

УПРАВИТЕЉ: Тачно тако, госпођо!

ПРОКИЋКА: А мом су срцу, знате, епопеје права радост! Највише уживам у епопеји!

УПРАВИТЕЉ: Драге даме и поштована господо, драге фрајлице и драга омладино, са овим је завршена пропозиција а сад јоште инвокација! На самом почетку мог сочињенија, напало ме неудоментије, каже сам писац нашег романа без романа. – Кога, каже он да зовнем, да ми ово тешко дело завршити помогне! Кога – музу? ... Нит' јој знам кућу ни кућиште, ни ко јој је отац био, ни чиме јој се мајка дичила!

ВАСИЋКА: Охо хо, господине мој, шта је то?! А толико је књига издао, па се не стиди казати да тако штогод не зна?!

ПРОКИЋКА: То би по мени, по мом мњенију, најбоље било таки с почетка све ово ставити и отићи! Песник а да не познаје музу?! – Свашта!?

- ВАСИЋКА: Да, да, ми смо, знате, дали наше новце, молим лепо, за – представленије романа без Романа! Свашта!
- УПРАВИТЕЉ: Ви сте врло строги и нагли, драге даме и љубазна господо! Писац о музама не зна ништа поуздано казати, јер је он у оно време живео кад није било муза! ... Муж је, наравно, нешто сасвим друго! Он није живео у оно време кад су музе и грације, Јупитери и Аполони на Олимпу владали!
- ПРОКИЋКА: А како други знаду и призивају их у помоћ? Како други?!
- УПРАВИТЕЉ: Како?! Откуда ја то могу да знам! Нисам никоме држао свећу!
- ПРОКИЋКА: Срамота! Има знате људи који гледе да у свему од других одлучнији буди ... Има!
- ПРОКИЋ: Бог те твој, па ти си сва у књигама! ... Но, оставимо музе ... Шта је то – инвокација?
- ВАСИЋКА: Да, кажите нам шта је то – инвокација?! То је нека туђинска реч!?
- УПРАВИТЕЉ: Да, на жалост! Многи наши списатељи мешају латинске, немачке, француске и енглеске речи, да би пред светом доказивали да су паметни!
- ПРОКИЋКА: Најлакше је оговарати оне који више од вас вреде! Но, да чујмо, шта је то – инвокација?
- УПРАВИТЕЉ: Инвокација је једна фигура у стихотворству, мислим гди се каква сила призивље, мислим која слабост ума сочинитељевог поткрепљује, мислим која му и помаже да дело своје лепше доврши, мислим, него што уме сам мислит ... мислим ...
- ВАСИЋ: А ја мислим да би добро било, кад би списатељи више учили и себе за писање справљали! ... Тако ја мислим, знате!
- ПРОКИЋ: А ја мислим, знате, треба добро видети на кога се ослањате! С трулим штапом се на пут не креће! Ја тако мислим, знате.
(Смеје се)
- УПРАВИТЕЉ: Тако! Све је то тако, даме и господо! Али ако се сила мора призивати, куд ће веће силе од – вина! ... Вино инвоцирајте ... вино!

- ВАСИЋ: Зар се тако делује на омладину?! А хоћемо да нам деца буду боља! Ето какви смо ми!
- УПРАВИТЕЉ: ... Вино је код Србаља Краљевића Марка родило и славом овенчало! ... Вино срце човека весели и храброшћу пуни! ... Браћо, Винка Лозића знате: кад се почне кућа окретати, човек одлази на Олимп! ...
(Почиње музика)
... Даме и господо, ево нашег јунака! То је млади Роман, који је петнаесту годину навршио и спрема се сад, одма' да пође у свет кроз Индију – Египат – Кину – Јапан – кроз полове Северни и Јужни – овако и овако! ...
- ВАСИЋКА: Шта је то – јунак од 16 година, да ујаше коња па да бега?! Лепо богами и ми сада за њим по свету да трчимо, а и не познајемо га!?
- ПРОКИЋКА: Приповедајте нам најпре ко је он и одакле је! Јел од велике фамилије, које? Колико му је отац оставио новаца, ланаца...
- ВАСИЋКА: Каквог је стаса! Нисмо га честито ни видели! А и за коња! ... Хоће ли се моћи оженити? То ми све унапред знати морамо, ако мислите да са њим и за њим трчимо!
- ПРОКИЋКА: Иначе, ми нећемо зеца у шуми! Желимо знати све о њему! Све, све ...
- УПРАВИТЕЉ: Љубезни моји, видим да је ваше захтеваније праведно, али ја вашој молби уделотворити не могу – прво: што не знам ништа о томе!
- ОБЕ ГОСПЕ: Како не знате?!...
- УПРАВИТЕЉ: Ево! Стари рукопис нашу повест почиње: ко су му отац и мајка? ... Оца да прескочим! Мајка је сигурнији податак да је дете њезино ...
(Чиија)
Лепа девојка Роксанда – Рокса, много лепа, умиљата ... ево већ се чује песма!
(Песме)
... Певај, певај, нећеш дуго! Псст ... псст!
(Чује се њесма)

1. сцена
СЛОМЉЕНИ НАРЦИС

- РОКСАНДА: *(Сама њед огледалом)*
... Зар нисам лепа? ... Лепа си! ... Зар нисам доброг срца?
Јеси! ... Умиљата? Јеси! ... Поштена – јесам!... Могла би
да волиш? Могла бих. ... Боже, да има бар неко, па да ми
у сан дође, да му све исповедим, па да види како млада
венем! ... Не смеш да венеш! Знаи да не смем ... Али, свет
се изменио! Момци сад коње, посао и њиве гледају! Као
да им не треба деце, пуно деце, много деце! ... Шта то
причам?! ... Моја је судбина по сокаци ходати и своју
лепоту и доброту носити! ... Зар по сокаци? ... Да, јер не
могу више у кући венути! Нећу! Без погледа, без разго-
вора, без шетње у двоје, без миловања и без игде икога!
- УПРАВИТЕЉ: Но, судбина је великоможна! ...
- ШАНДОР: Добар дан, фрајлице! Ви сте, сигуран сам – одавде? ... Ди-
ван дан, шта кажете?... А може и киша – изненада!...
Можда вас је страх?! Не бојте се! ... Извините, изгледа да
сам залутао, никада нисам био овде! ...
- РОКСАНДА: Ију!
- ШАНДОР: Као да сте нешто рекли?
- РОКСАНДА: Изволите – кажите!
- ШАНДОР: Ја сам восхићен вашом лепотом!
- РОКСАНДА: Ију! Немојте молим вас! Како смете тако одједном?!
- ШАНДОР: Зашто не рећи птици да крила има!? ... Зашто не рећи да
је небо плаво?!
- РОКСА: Тако може бити свакој говорите, залуђујете! ...
- ШАНДОР: Како да им говорим, молићу лепо. кад до вас ниједну
такову нисам ни видео ни чуо!
- РОКСА: Е сад је доста, морам да идем! ... Збогом, не волим
комплименте – црвеним!
- ШАНДОР: Куда, лепа моја? Не бежи од среће! ...
(Иџра)
- РОКСАНДА: За вас је ово можда само шала!
- ШАНДОР: Није шала! Ево, на коленима вас молим, да ми допустите
да вас оцу одведем!

РОКСАНДА: Па, овај, знате ви сте, како да кажем ... нисмо се честито ни упознали!...
(Наставља се игра)...

ШАНДОР: Предајем се, богињо мојих снова! Нашла си ме, нашао сам и ја тебе!

Грле се – з а в е с а...

ВАСИЋ: Какав је то начин, да се прекине тамо где је најлепше?!

ПРОКИЋ: Ми смо, знате, платили, да би смо нешто лепо видели!

ОБЕ ГОСПЕ: Свашта!

ОБА

ГОСПОДИНА: Дајте нам представљеније! Представљеније молимо!

УПРАВИТЕЉ: Молим, ово нисмо предвидели – али, на ваш захтев – Молим!...

ШАНДОР: (Појави се сав занесен од среће)
Први пољубац се не заборавља!...

РОКСА: Ја сам била у несвести – нисам ништа осетила!
(Поново се љубе)

ШАНДОР: Превалио сам далек пут – уморан сам! Седите ту са мном – поред мене...

РОКСА: Ви не седите, него лежите!

ШАНДОР: Умрећу, ако се само мало не одморим!... Само ви седите поред мене и не бојте се ничега ... Седите кад вас молим!

РОКСА: Могу ја и стојећки!

ШАНДОР: А како да вас гледам? Кунем се, само да вас гледам! Не могу ваљда овако! ... Ти си ми све!

РОКСА: Ију, како сте безобразни! Шта сам вам ја, па да се у мене кунете?

ШАНДОР: Сад – ништа! Али може бити сутра ...

РОКСА: Ију, како смете тако – одједном?!

ШАНДОР: Смем, јер то моје срце из мене говори! Седи! ...

РОКСА: ... Ево – села сам! ... Боже, шта ме све снађе!? ...
(Плаче)

... Зар сам толико грешна!

ШАНДОР: Сузе! Праве сузе – а ја мислим она се шали!? ... Роксо, заклопи очи и замисли да сањаш ... најлепши сан ...

РОКСА: Најлепши сан! ... Шандоре, шта се ово са мном збива?!...

Музика и крај сцене.

УПРАВИТЕЉ: *(Испред завесе)*
Љубезни моји, не вреди да ме прекидате! Идемо даље старом рукопису! Ништа ... ништа ... ништа! ... Аха, ево, млади путник се са нашом Роксандом – венчао! ... Дете се родило! ... И Шандора је наједанпут нестало! Зашто? Зашто? ... Мир! Седите – Све је добро, што се добро сврши! А ми смо тек на почетку!

2. сцена

КРШТЕЊЕ МАЛОГ РОМАНА

ПОП
САВАТИЈЕ: *(Плач дејтејиа)*
Амин! ... Нек ти је са срећом и берићетом! Здравља, весеља, дуг живот и велику славу ...
(Плач дејтејиа)

РОКСАНДА: Мајкин Роман, Романче, Романченце, Романчићу! ... Слатко, лепо, мајкино око – паметно, ухо велико! Мајкина и главица, мајкине ногице и мајкине ручице! ...

ПОП: Драга моја, ето, баш сад читам, тако ми време лепше пролази. Читам – Љубомира у Јелисијуму! Гледам ово твоје дете, па као да није обично дете! Гледам и нешто се мислим... видећеш, да знаш само, од њега има да изиђе велики и паметан човек!

РОКСА: Мислите, господине попо?
(Љуби му руку)

ПОП: У образ!... И ту – за срећу детета! Ваља се ...

РОКСА: Из ваших уста у уши његове судбине! ... Отац му је знате – велики човек! Света и света он је пропутавао!

ПОП: Куд журиш, дете моје – остани! ... Он је заспао!... Одмори се и ти мало ... Има места, хвала богу ... бирај где ћеш.
(Насрће на њу)

РОКСА: *(Извлачи се)*
Хвала попо, журим се!

ПОП: Зар тако да одеш? Три пут, трипут бог помаже! Три пут је најслађе: јутро – подне – вече!... У образ, дете, за срећу – ваља се то!
(Плач дејтејиа)

- РОКСАНДА: Ето ми се он пробуди!... Шта је Романе, кажи мајци својој!
- ПОП: Сису, сису му дај и мисли на најлепше ствари на свету! Затвори очи... Тако ...
(Милује јој дојку)
Тако, тако, ако си ти весела и он ће бити весео! Ако ти паметно размишљаш и у њега ће се памет преселити! ... Тако; тако, само ти сики... сики... Човеку би најбоље било кад би целог живота могао само да сиса... и да се моли Богу, наравно, умало да заборавим ...
- УПРАВИТЕЉ: Данас није модерно децу дојити, али... – свако време има своје бreme и ко се њему не покорава – кажу да је застарео! Да је мали Роман, свим грацијама, лепотом, добротом, умом и срцем украшен био, мислим да не треба ни спомињати!
- ВАСИЋКА: Нећемо само вас да слушамо!
- ПРОКИЋКА: Хоћемо представљеније, можемо ми и без вас, све разумети!
- УПРАВИТЕЉ: Само још ово: наш роман, хоћу рећи Роман, пошто је трећу годину прешао, одведе га мати опет свештенику. Свештеник пак, немајући деце, а доброг срца – узме га под своје!... Дете брзо и до школе дође ...

3. сцена

РОМАНОВО ШКОЛОВАЊЕ

- УЧИТЕЉ: Децо, који смо задатак имали за данас?
- ДЕЦА: Декламације!
- УЧИТЕЉ: Хајде, почни Марко!
- МАРКО: (Усипане и реципиује)
Ништ на земљи постојаног!
Данас весо – сутра тужан,
данас силан – сутра снажан!
- УЧИТЕЉ: Настави, Персида!
- ПЕРСИДА: (Насипавља)
Данас богат – сутра дужан,
данас славан – сутра ништ!

УЧИТЕЉ: Стево, јеси ли и ти научио?

СТЕВА: Јесам, господине учитељу!
(Почне)
Време иде, време бежи,
бујним стремом, бујном хуком.

УЧИТЕЉ: А знаш ли ти Милице?

МИЛИЦА: Знам, господине Учитељу!
(Реципиује)
Све раздире кивном руком,
куд махнито смртни тежи?

УЧИТЕЉ: Добро! Ајде сад ти, Романе, заврши!

РОМАН: (Усмијане и реципиује њесму до краја)
Јуче страшан – данас смирен,
јуче важан – данас презрен,
јуче славан – данас потрен,
јуче силан – данас роб!

УЧИТЕЉ: Браво, Романе!

РОМАН: Господине учитељу, шта је то систем Буридана?

УЧИТЕЉ: Систем – Буридана?!... Ти ћеш ми, Романе, особити
философ бити! ... Изађи, Петре! ... Ти, Романе и... дођи –
Милане!
(Сви прозвани дођу)
... Петре, ти представљаш пласт сена!
(Деца се смеју и добацују)

УЧИТЕЉ: Мир, децо! Ти си Романе, други пласт сена! Тако. ...
Разместите се један од другог ... А ти ћеш Милане,
представљати магарца!
(Смех деце и добацивања)
... Мир децо! Тишина! Магарац је, децо много гладан и
налази се између два пласта, слатке хране! Гледа један –
гледа други! Пође према једном пласту и помисли: можда
је онај други бољи и лепши? И, таман кад је пошао –
предомисли се! Можда је онај други бољи и лепши?! ... И
таман кад је пошао, предомисли се и врати се првом –
овако! Али пре него дође до хране, опет одустане, па се
врати другом! ... Оба га пласта истим нагоном вуку к
себи, али магарац остаје гладан и пада, а да није ни од
једног окусио – и цркава гладан...
(Деца се смеју, а Милана Учиитељ диже с њода, више их не
смирује, већ настави досијојансјивено)

- И међу људима има сличних магараца, али о томе ћемо учити – кад порастете! ... Нема више никаквих питања, сад децо, доста. Написаћете задатак: “Шта желим да будем кад порастем”.
- Романе, шта ћеш ти бити ја већ знам! Зато изађи овамо! ... Ево ти штап и сваког ко прави неред – удари и пријави! ... Децо, ја морам у варош и брзо ћу се вратити! Здравео децо!
- ДЕЦА: *(Усџају сви)*
Љубим руке!
(Кад учџџељ оде насџаје ѓраја и завџџлавање)
- РОМАН: Мир! Рекао сам мир! ... Јесте ли ви чули или сте мало наглуви?... Погледајте добро овај прут, тако ће ко сабља димискија да вам главе посече, ако само један мрдне! Пиши... рекао сам пиши! Не мрдај! Не диши – пиши!
(Свеџлосни ефекаџџ)
- УПРАВИТЕЉ: Ако хоћете да упознате човека – само му дајте власт, или седите са њим да играте карте! ... Романов поочим будући да је много волео да чита и у томе видио једини и прави живот, науми своје питомче са опредељењем на књиге – упознати!

4. сцена

РОМАН и РОМАНИ

- ПОП: *(Долази најџоварен књџама)*
Романе, дете моје! ... Ево све што си тражио и више од тога! Да знаш, дете моје, да ћу ти све романе света доносити, ако је твоје опредељење списатељем постати! ... Романи су човеку најбоље увесељеније! Све чега у животу нема, можеш наћи у романима! Ја не бих могао да живим без романа... и црквених књига наравно, умало да заборавим!
- РОМАН: Ја сам отац, тако и толико заљубљен у читање романа, да мислим да таквог човека нема другог на свету!
- ПОП: Јеси ли прочитао – Велимира и Босиљку?
- РОМАН: Јесам!
- ПОП: А – Љубомира у Јелисиуму?

- РОМАН: Јесам! ... Каква је то слава – мачеви севају, штитови јече, брда се тресу!
- ПОП: Читај, читај, дете моје, да би једног дана, ако бог да – читали и твоје!
- ГЛАС: *(Иза сцене)*
Попе! Поп Саватије, јеси ли кући?... Умрла ти кума Персида!... Попе!...
- ПОП: *(Крсти се)*
Бог да јој душу прости, никад је нисам волио! Неписмена и целог живота то крила!... Нико није знао осим мене! Целог живота слепа код очију! ... Ево долазим!...
(Изиђе)
... Зар Перса?! Побогу људи, шта говорите?!
(Оде)
- РОМАН: Кума Персо, нека ти је лака земља!... Откуд земља може бити лака?! ... Добар човек лако умре, а грешни људи се муче ... Кад би се могло са мртвима говорити, то би био разговор! Шта се зна, можда ће једног дана и то моћи да се догоди?!

Уђе њежина вила Силфа Салимандра – музика – и знацима ђа зове – иђра ...

- СИЛФА: У свет, у свет Романе! ... у свет... у свет...
- РОМАН: По свету ићи желим, толике земље видети – Египат – Индију!... А Дон Кишот – то је мој идеал! ... Дон Кишот још боље!... У свет... у свет... у свет!
- УПРАВИТЕЉ: И тако Роман стиже до своје 16. године! ...
- ВАСИЋКА: Лепо богами! Свашта од вас! Хтели сте, значи, све ово да нам прескочите?... Тако значи, хтели сте одмах да почнете како он бега на коњу! Кажите, је ли тако или није?
- ПРОКИЋКА: Честитам, госпођо Васић, да вас није било, били бисмо сиромашнији за његову мајку – простакушу, оца - неоца и пропалице – од кога ни трага ни гласа!... Можда већ неку другу заблуђује! Сад смо много богатији... много смо богатији!
- ВАСИЋКА: Браво, госпођо Прокић! Тако један озбиљан писац, молим вас, да ли се сме тако неозбиљно играти?
- УПРАВИТЕЉ: Молим за тишину! ... Чујмо свето лице! Чујмо доброг и надасве начитаног поп Саватија! ...

5. сцена
РОМАНОВО ОПРАШТАЊЕ

- ПОП: *(Плаче)*
Немој дете, не иди Романе! Не остављај ме самог!...
- Долазак виле Силфе – коју Роман види, а њој је не види – она га својом игром омађија.*
- СИЛФА: *(Изра)*
У свет! ... У свет! ... У свет!...
(Игра око свештеника)
- ПОП: *(Окреће се и њонавља несвесно речи виле)*
Иди, Романе! ... У свет! ... У свет... У свет... Драги Романе, драго дете моје, магновеније божје је хтело да ти у моје руке дођеш ...
- РОМАН: Хвала отац! Ви сте ме као своје рођено дете пазили, учили, неговали!
- ПОП: За тебе синко, особита звезда сија, и ја читам у мојој памети, да ћеш ти врло знатан човек бити! И ја себи за дужности узимам, тебе у свет пустити!
- РОМАН: О радосног ли часа! О радости моје големе! У свет, у свет... Ијују ... У свет Романе! У свет... у свет... у свет!
- ПОП: Ено ти коња у штали! Оседлај га и иди куд знаш и куд умеш, куд те срце вуче!
- РОМАН: Из вас отац, говори глас моје силфиде Салимандре! Идем!
(Оде)
- ПОП: Романе, дете моје, чувај се!... Живот је Романе, пакостан, а свет је много жалостан! ... Не, није тако, погрешио сам! Живот је жалостан, а свет је много пакостан! ...
(Плаче)
... Говорио ми је мој покојни Баба – добри Бацика!
- РОМАН: *(Дође с коњем)*
Заједно идемо Розинанта моја!... Заједно путујемо – чак до земље Недођије!
- ПОП: Нек си ми благословен, дете моје! Благословени путеви твоји! Благословен разум твој, здравље, срећу и дуг живот!... Пиши, Романе! Срећан ти пут, сине! ...

- ПРОКИЋКА: Сирото дете, јел понео нешто новаца за пут? Пустили дете тако! Какав је то начин, молим вас?!
- ВАСИЋКА: Има ли дете у торби бар леба, сланине, сира, неког печења ... мало вина?
- УПРАВИТЕЉ: Драге моје даме, а кад су јунаци у романима јели и пили?!... А што се нашег јунака тиче, мислим да би ми процес навукли од свих списатеља, ако би од њиховог начина одустали! Тако ће се после видети да је и наш Роман где је год било нужно и новаца имао!
- ВАСИЋКА: А како сад па то – није понео дукате а има их? Како то?!
- ВАСИЋ: Деца вам, знате, извуку и последњу пару из џепа, а да ви и не знате!
- УПРАВИТЕЉ: Драге даме и господо поштована, све ћемо вам објаснити! Све!
- ПРОКИЋ: Дете, знате, живи само зато да вас упропасти!
- ВАСИЋКА: Вас ништа нисам питала! Говорим са госпођом Прокић, шта се ви мешате, као да ми не умемо разговарати.
- ПРОКИЋКА: То мислим, знате, никоме не може да буде јасно: није понео а има кад му затреба?! Како то?!!!
- УПРАВИТЕЉ: Тако – просто! Роман је син нашег списатеља – господина Јована. Сваки отац жели да му син бољи него он буде и зато на њега новце троши! Премда је Роман духовни син нашег списатеља, јер је без оца и без матере рођен! ... У роману, Роман без – Романа ...
- ВАСИЋКА: Забога господине, шта ви то говорите? Та шта смо ми онда до сада гледали, шта?! Зар нисмо видели Роксу – дивну Роксанду, мајку његову! Па оног Шандора, који је тако залудио, да би га требало добро испрашити! Али се нажалост зна да је он отац! ...
- ПРОКИЋКА: То значи да она није на свет донела тако слатко мало детенце, које је било мирно, тако рећи није ни заплакало, само мало! ... Онда значи, неко друго дете је крштено? Ма ко коме овде подваљује?
- ПРОКИЋ: Доста жене, бог вас ваш! Кад човек каже да је отац господин Јован, он ваљда зна шта говори! То се зна да су списатељи мало другачији! ... Код њих је све тако некако – тако,... Само не онако, како је!

- ВАСИЋ: Што се тиче тога – ко зна, а ко не зна, ја вам кажем да отац никад сигурно не зна да ли је дете његово!...
- ОБЕ ЖЕНЕ: Ију, срамоте!
- ВАСИЋ: Стани кад говорим! То тачно може да зна само мајка, јер га је она родила! Па чак и она може да погрешити!
- ОБЕ ЖЕНЕ: Ију, шта ви говорите!!!
- ВАСИЋ: Стани кад говорим! ... Зато госпођа Роксанда, која је онако лепо дојила...
- ВАСИЋКА: Како те није срамота, да тако нешто говориш пред оволиким светом?!
- УПРАВИТЕЉ: Молим вас господо! Роман је дело – дете господина Стерије, па, мислим, онда да је и Роман његово дете – по перу!
- ПРОКИЋ: Много ви ту запетљавате: роман и Роман, или – Роман и роман – роман без Романа, или Роман без романа! Идите бестрага!
- ВАСИЋ: Пустите роман! Нама је, знате, важно представленије, да нам се представленије допадне, да све буде лепо, да разумемо ... да нам је смешно, а све друго није важно, знате!
- УПРАВИТЕЉ: Зашто се срдите, даме и господо! Све ће да се среди! Све ће бити само нас неће бити! ... Док се ми овде препиремо, Роман нам се тако удаљио, тако далеко отишао, да га више није могуће стићи!
- ПРОКИЋКА: Па шта онда да радимо, где да га тражимо?
- ВАСИЋКА: Нећемо ваљда сад и ми за њим да трчимо – да правимо од себе будале и пробисвете! Свашта! ...
- УПРАВИТЕЉ: А без Романа овде би био крај – крај представе, нема више Романа, ни романа – крај! ... Господо, идите кућама – морали би смо рећи – крај! ...
- ВАСИЋ: Можда је то и најбоље! Ајде, идемо, шта си се укипила!
- ВАСИЋКА: Мислим се нешто како то они са нама поступају? Смеју ли они тако да поступају – Крај!!? ...
- ПРОКИЋ: Ајде и ти, само звоцаш! Ајде, лепо си чула – дижи се, идемо!
- ПРОКИЋКА: Нећу тако кратко, разумеш! Само што смо дошли, не волим на кратко! Хоћу да уживам, Јоване!

- ВАСИЋКА: А шта то на кратко?
- ПРОКИЋКА: Представљеније, госпођо Васић!
- УПРАВИТЕЉ: Седите, седите, љубезни моји, најтоплије и најлепше вас молим! Седите! ... Ово је представљеније Романа и ако сте љубопитљивији, а видим да то јесте, онда вас молим – да ово представљеније догледате до краја!... Седите, молим вас и помислите заједно са мном, сви господо, да помислимо – да смо ...
(Публика – Жене: Где?)
.. У Египту! У Египту – тако нам је далеко јунак отишао!
- ПРОКИЋКА: Ви опет почињете да ђавољате – Египат! ... Хоћемо ли и ми да видимо земљу – Египат?! ...
- УПРАВИТЕЉ: (Оде до њозорнице и враћи се)
... Моје даме, ја се извињавам, али Роман још није стигао до Египта! Али, док он не дође – имамо за вас једну – загонетку! ... Пазите, загонетка у себи садржи тајну коју ако решите, излазите на прави пут како даље да гледате наше представљеније! ...

6. сцена ЗАГОНЕТКА

Музика све време њираи ѓлумца заѓонетке који ѓанѓиомимски ѓриказује заѓонетку: ѓонаша се као научник, осуђеник на смрти, боѓ – ѓесник – комѓозиѓор и сл.

ГЛУМАЦ

ЗАГОНЕТКЕ: Нема ствари на овом свету коју ја не могу начинити... На свету нема ништа веће од мене: Јупитер – па ја! Све је мени вазможно! Нов свет начинити – ѓуде са роговима – магарце паметне – жене да мало говоре... Начинити да се ѓуди воле... Да жене не буду сујетне, да се вуци са овцама друже... Пазите – једним словом, све што је на земљи, испод и више земље, све што се помислити може! Сав циркулус квадратус у мојој је власти!... Питате се ко сам ја?! ... Ја сам – циркулус квадратус! ... Запамтите све што рекох – све одгонетните! ... Само једна реч!

У ѓублици насѓаје комешање и ѓовремено се чује ѓо нека реч – имѓровизација као: филозоф – војсковођа и сл.

1. ДАМА: *(Приђе и шајне му)*
Филозоф?!
- ГЛУМАЦ: *(Насмеје се)*
Не!
2. ДАМА: *(Приђе и каже)*
Глумац?!
- ГЛУМАЦ: Нисте погодили!
3. ДАМА: Власт?!
- ГЛУМАЦ: Жао ми је! ...
4. ДАМА: Судбина?!
- ГЛУМАЦ: Како коме ... Не!
5. ДАМА: Срећа?!
- ГЛУМАЦ: Празна врећа! ...
- ВАСИЋКА: Извините, молићу лепо, а можемо ли и ми да се уведемо у ту игру?
- ВАСИЋ: Е, само још то да доживим од тебе – да се у глумице праметнеш! Пред толиким светом ... зар немаш мало образа?! ... Седи, велим – седи!
- ПРОКИЋКА: Немојте тако господине Васићу, ево мене мој муж пушта, али ја се ето – снебивам! Али ако ви госпођо Васић, толко желите, а осећам да ће вас ваш племенити господин пустити ...
- ПРОКИЋ: Зар ниси чула да је не пушта, бог те твој безобразни! Шта подбадаш жену! ... Седи, седи,, кад велим ... Господине Васићу, кажите и ви вашој жени да седне.
- ГЛУМАЦ: Слободно љубезни моји, сви, сви који желе могу да погађају! ... Ајте, само храбро, још само мало труда!
- ВАСИЋКА: Ја знам.
(Енергично изађе на сцену)
Као да је то тако нешто тешко погодити! Зна се шта је то... Молим вас, ја ћу на уво ...
(Дуго му шајнуће)
- ГЛУМАЦ: *(Клима главом и најзад)*
... Не, не, нисте погодих ... Жао ми је, али нисте погодили!
- ВАСИЋКА: Ију, па то онда значи, да то није оно што сам ја мислила?!
- ГЛУМАЦ: Не! Брзо ћете се уверити!

ПРОКИЋКА: Молим вас, да и ја окушан срећу! Ја нисам уверена као госпођа Васић. Ја сумњам да би то могло да буде оно што вам је она казала ... Ви сте прво овако радили рукама... а овако ногама,... а то значи...

ПРОКИЋ: Шта је теби?; Знаш ли ти где се налазиш?...

ПРОКИЋКА: На позорници драги! ... Цели живот је једна позорница, по мени – дивна позорница!

ВАСИЋКА: Како кад!

ПРОКИЋКА: Да! Ако је господин после тога урадио овако ...
(Заузме комичну позу)

ВАСИЋКА: Извините, госпођо Прокић, али не овако... него овако! ...

Почиње њена имитација – придружи јој се и њ-ђа Прокић – настане меџеж и најзад се враће у своје ложе.

ПРОКИЋКА: Али, ја сам тек почела, нисам казала, а можда ћу баш ја једина да погодим!

ГЛУМАЦ: Та идите, молим вас! Па ви онда нисте ништа гледали, а загонетка је толико лака и једноставна!

6. ДАМА: *(Говори му озбиљно и он њо озбиљно прихвата)*
... Ја знам!

ВАСИЋ: Знате! Браво! А хоћете ли мени то на уво рећи?

6. ДАМА: Нећу на уво! Не пристоји се у друштву шапутати!

ПРОКИЋ: Али, таква су правила игре!

6. ДАМА: Не, нећу да шапућем!

ВАСИЋ: А како желите?

6. ДАМА: На глас, пред свима! Да сви чују! ...

ПРОКИЋ: Пред свима?

6. ДАМА: Пред свима!

ВАСИЋ: И није вас стид? Није вас срамота?

6. ДАМА: Зашто, чега да се стидим?!

ПРОКИЋ: Па тога – што значи загонетка!

6. ДАМА: Па то није ништа стидно!

ВАСИЋ: Како за кога, госпођице! Пет прстију нису једнака, а толики свет!

6. ДАМА: Хоћете ли или нећете? На глас – пред свима? ...

ПРОКИЋ: Пустите је нека погађа ... пустите је! ...

ГЛУМАЦ: Само – пазите! Једна реч! ... Кажите шта је то?
6. ДАМА: Добро – једна реч! Знам то је...
(Сви: *Шћа*)
Поета! ... Поета! ...
(*Тајац сви чекају*) ...
ГЛУМАЦ: Браво, честитам!
(*Аплауз свих*)
... Погодили сте! ... Поета – може гладног да нахрани!
Богатог да осиромаше! Сиромаша у богаташа претворити!
... Лењивца у вредног – покварењака у поштеног!
Све, све то може – поета! Једини он то може! ... Честитам, честитам, господична! Аплауз...

Сви айлаудирају – излази Управитељ.

УПРАВИТЕЉ: Високопочитајема господо, сад можемо да наставимо – право гледање нашег представљенија: Романа без романа! ... Роман нас нестрпљиво чека – у Египту! А пословица каже, док се мудри намудриваше – луди се науживаше! ...

7. сцена РОМАН КАО ВИТЕЗ

Силфа Салимандра долази и својом игром око Романа, најрави га сјајним вишезом из романа – коњ је поред њега.

РОМАН: Чудно, видим ли ја то себе?! Јесам ли ја то онај исти Роман, који је до малопре са расцветалим туром по сокаку ходио?! ...
(*Уишине се*)
Боли – ја сам!
(*Повуче се за ухо*)
Боли! Ја сам Роман, суштаствени Роман, као што сам пређе био!... Најбољи међу најбољима! Најлепши међу најлепшима! Највреднији међу највреднијима! ... Најпоштенији, најплеменитији! Све сам – нај! ... Не знам овог предела, није ми у памети. Где сам то ја?!... Знам, знам, сад треба да ми дође нека циганка, да ми у длан погледа и да ми пут покаже! ... О, судбино клета, где си ме ово однела?! ..., Нема циганке – зашто не долази?

- (Узме мач)*
 У свет сам пошао чуда да чиним!
(Силфа Салимандра прелећи око Романа коју он не види она га омађија)
 ... Само сунце ме пече! Умор ме хвата... сенку да нађем!
 Готов сам, ево је ту, ту...
(Нагло заспи уз звуке силфиде – музика)
- УПРАВИТЕЉ: Колико људи целог века – преспава! Колико их је на свету који дању спавају, а ноћу лутају! Многи не спавајући – будни спавају!... Па, кад је тако, зашто и наш Роман мало одспавао не би?! Псст – да видимо шта ће даље бити.
- СИЛФА: *(Мења се светло – музика – долази са својом игром)*
 ... Ни о пањ, ни о кладу, ни о пањ, ни о кладу!... Спавај, спавај! Воду прелазиш – па преко планине јаше, јаше!... Леп, лепши, најлепши... Око ће само мене гледати – рука ће само мене миловати! ... Све ће бити моје, а мало тога ћеш ти узети... Мало, ал зато много!... Романе!... Од сад си мој љубимац – силфе Салимандре! ... Сто хиљада пушака – топова – мачева, за тебе ће бити мало зрневље кукуруза, ако ти то хоћеш! ... Твоја ће рука више непријатеља посећи неко рука Краљевића Марка – ако ти то хоћеш! ... Не бој се хиљаде људи кад на тебе крену! Срчан и слободан буди!... Не дај било шта да те поплаши. За љубав нашу, Романе! ...
(Поново игра око њега и почиње да погрешно изговара речи)
 ... И о пањ и о кладу... и о пањ... и о кладу...
- УПРАВИТЕЉ: Чујете ли људи – уместо да изговара: ни о пањ, ни о кладу, занесена Романом погреша и – ено! Убиће се сирота силфа! ... Гледајте...
- СИЛФА: *(Удара главом о дрво, јечи, цвили, кука и завија и у тој болној игри – несћане са сцене)*
 И о пањ ... и о кладу! Јој, куку ... и о пањ и о кладу, а јој, куку мене, Романе јој у помоћ ... јој, куку мене, Романе ...
- РОМАН: *(Скочи из сна и почне да је игражи)*
 ... Где си!? Одазови се! Хоћу да ти помогнем ... Не смеш умрети тако млада и тако лепа! ... Вило посестримо, ехе хеј ... еј хеј! Ево ме, овде сам ... Где си, где си! Вило посестримо ...
(Тражећи вилу угледа око себе мноштво мајмуна који му се смеју)

МАЈМУНИ: У ропство! у ропство! у ропство! ...
 РОМАН: Мене у ропство, мајчини синови, мене?! ... Ја, Роман да у ропство дођем! Ко вас је послао, у име кога? У име чега хоћете рат да водите! Изгинућете сви, сви, сви ... На мене, је ли? Предајте се или ћу вас све побити! Мајмуни, мајмуни ...

Почиње борба са мајмунима уз велику цику и рајичке џоклике и вике – Роман млађара мачем и већ је на крају снаге – сви несћају са сцене – он се и даље бори са невидљивим нејријашељем.

УПРАВИТЕЉ: Вечна борба! Вечни рат! Људи – против људи! Животиње – против животиња! ... О миру само сневајте!

8. сцена РОМАНОВА ВЕТРЕЊАЧА

РОМАН: *(Дворац)*
 ... А, ту сте побегли! Ту сте се сакрили – у Тројанов замак!?... Отварајте! Све ћу вас побили!... Све ћу вам копље поразбијати! ... Отварајте, ако мислите да главе спасете! ... Отварајте! Овде је – Роман – први и једини! Јунак свих времена ... Јединствени! Најјачи, најјачи...

Од његових речи најрави се жрмљавина и кроз мрак уз експлозију – сцена се претвара у ентеријер истог замка.

9. сцена ТРОЈАНОВ ЗАМАК И ДВОРЈАНИ

Сцена после њијанке – сви сћавају како се ко у ком положају нашао – сивари су љобачане – њо су исћи мајмуни, који се љред нама љрејварају у велможе – слуга је једини будан и љокушава да их љробуди и освесћи од долазеће ојасносћи.

СЛУГА: Дижите се, велможе! Похлепни, незасити... блудници, покварењаци! Ту пред носом, зар га не чујете како се дере?! ...
(Чује се ојетљив глас Романа)
 ... То је витез без страха и мане – са силном војском! ...

Непријатељ ... непријатељ! Узбуна! Пожар! ...

(Нико не реађује)

Ништа не вреди!

(Сеји се)

... Аха, сад знам како ћу! ... Телећа кисела чорба! Јагњећа чорба! Врућа прасетина... млади јагањци – риба, риба свакојакних! ... Дижите се, господо – уважени и веле-уважени, стигло ново вино – све ђаконије до ђаконије!... Сосови – умаци – папци – пихтије – салате – воће – јабуке – крушке – шљиве свеже и суве – јаја – разни бућкуриши! Постављено, све је постављено! Изволите, једите ...
(Узме једну шерпу и носи је од носа до носа и удара варјачом – поочиње буђење)

ВЕЛМОЖА: Где, где је вино! Не можемо више ништа! ... Расола, расола нам дајте!

СЛУГА: Пробудио сам вас господо, јер вам је непријатељ пред двором! Прети да ће вас све побити, да ће вам двор запалити!

Чује се глас Романа.

РОМАН: Цели замак у прах и пепео – претворићу! Отварајте ... Отварајте!

ВЕЛМОЖА: Господо, сазивам савет! Хитан савет и то одмах! Да чујемо – министар војске!
(Приђе и нешто му шапћуће)
Добро, у реду, све сам разумео! Министар здравља!
(Исти долази и нешто шапћуће)
. .. Добро, у реду све ми је јасно! Чекајте – остали министри: министар полиције! министар културе...
(Сви га окруже и говоре тихо)
... Да, да, наравно. Тако ћемо и поступити! Мир господо, без икаквих узнемирења – Наш народ ће нас бранити. Наш народ, господо! ... Ура – у победу – због победе, ура! Због победе за победу! Ура! ...

Сви се деру – настаје експлозија – севање и у тој се мажновењу промени сцена – постојане експертијер замка.

УПРАВНИК: Е, неке рат – а неке рођени брат! Зна се, што народу горе – неке је увек боље! Једном сване, а другоме смркне!

РОМАН: *(Настіпае раіі свих са Романом – ко́жа по́беде и вежу – Роман везан између велможа – и коњ је поред ње́га)*
... Све, све ћу вас побити!

Побеђен пада— из двора се чује весеље – џуцњеви – прославља се победа, чују се жласови.

ГЛАСОВИ: Победа! ... победа! ... Слобода! ... слобода!...

Ошварају се враћа и излази велможа са својим министирима.

ВЕЛМОЖА: *(Држи говор после победе)*
... Хвала сваком ратнику! Хвала сваком борцу победнику! ... А слава и палима за ову крваво стечену слободу!
... За мене је велика част, да могу после наше сјајне победе да осудим непријатеља! ...

ГЛАСОВИ: Тако је!...

ВЕЛМОЖА: Да учиним роба од њега, или да га убијем! ...

ГЛАСОВИ: Смрт непријатељу!

ВЕЛМОЖА: ... Шта да радим господо! Водите га у – тамницу!

ГЛАСОВИ: Тако је!...

УПРАВИТЕЉ: Живот је изгледа, даме и господо, много трагичнији, него што то ми можемо и да замислимо! Најбоље је, изгледа, овде дело оставити, за неко време да преноћи, како се то обично каже, па ће после све лакше бити! ... А, сада за све и за вас и за нас – једна мала пауза! ... Музика!
(Оде и џусии грамофон)

Управник долази из малоџ рикванда, који је конџра освейљен, пако да видимо силуете жлумаца који иџрају – он је очигледно незадовољан иџром својих жлумаца.

КРАЈ 1. ДЕЛА

ДРУГИ ДЕО

10. сцена
ИЗА И ИСПРЕД КУЛИСА

Управитељ доводи младу глумицу Љубицу, којој се удвара, шајкуће јој, она га кроз смех избегава, боји се.

ЉУБИЦА: Јао немојте, господине управитељу... Немојте!
(Покушава да је пољуби)
... Господине управитељу, извињавам се што нисам роман читала, али не могу да верујем да у њему нема љубави! Роман без љубави – свашта!

УПРАВИТЕЉ: Истина је да без љубави не вреди ни живети! ...
(Поново је жрли)
... Међутим, ако ми обећаш ...

ЉУБИЦА: Обећавам!

УПРАВИТЕЉ: Само ја тражим мали предужам!

ЉУБИЦА: И то обећавам!

УПРАВИТЕЉ: Одмах?

ЉУБИЦА: Одмах?

Загрле се и љубе и шада се чује глас његове жене Руже.

РУЖА: (Глас иза сцене)
Хари, Хари! Харалампије! ... Где је управитељ Харалампије! ... Хари, Хари!
(Дође на сцену – љубицу)
Стално ми бежи! Никако не могу да га ухватим и то са глумичицом, која је тек јуче стала на даске! Лепо богами, а ја луда, волела га и све му веровала!
(Тражи га по сцени)
... Јесте ли га видели?!... Играћеш Агинуцу, Ружо, за тебе је пишем – оде Агиница оној штркљуши! Стара си за Роксу, Ружо! ... Свашта, докле год сам лепа, нисам стара, зар није тако! ... Видеће он шта ће бити од његове трупе, ако му ја одем! Нема више ни Феме, ни Зорке, ни Султане, ни Софије... играј ти сам свог Романа без романа! ... Ма хајте, молим вас, где то може да се игра!?

- ХАРАЛАМПИЈЕ: *(Долази приметно узбуђен)*
Ружо моја, па где си свуд те тражим!
- РУЖА: Он мене тражи, чујете ли га?! Срам те било, стиди се!
- ХАРАЛАМПИЈЕ: Зашто Ружо, шта сам ти урадио? Па то су само фаме!
- РУЖА: Нису то фаме! Је ли сокак сокак?
- ХАРАЛАМПИЈЕ: Сокак је сокак!
(И даље йонавља свако њено йийање у истом сћилу)
- РУЖА: Соба је соба? ... А кревет је кревет? ... Стиди се, сав сте комшилук пробудили!
- ХАРАЛАМПИЈЕ: Нисам ја Ружо!
- РУЖА: Па где си онда био?
- ХАРАЛАМПИЈЕ: Па био сам са... начелником града, на вечери, Ружо!
- РУЖА: Ти са начелником! Тебе ће да прими начелник, будало умишљена...
- ХАРАЛАМПИЈЕ: Немој да вређаш, Ружо!
- РУЖА: Готово је – нема више Руже! Нема више репертоара! Нећеш имати публику... Заборавио си кад је на коленима клечао господин Узуновић и молио ме да пређем у његову трупу! Идем, идем. Одвешћу ти целу трупу – бар оно што вреди, да знаш! ...
- ХАРАЛАМПИЈЕ: Немој Ружо! Публика, репертоар, ми сви...
- РУЖА: Због публике ћу остати, да само због публике! ...
(Публици)
Остаћу само због вас ... само због вас!
(Муж, баца јој йољуице)... .
(Мужу бесно)
Склони се ... склони ми се ...
(Оде)
- УПРАВИТЕЉ: ... Замолио бих све присутне за извињење! Верујте да све ово нисмо предвидели за почетак другог дела представе! ... Други део већ и сами знате. не може бити ништа друго него – леденица, тврда земљица – људска убијатељица! ... Но, вратимо се нашем представљенију – Романа без романа! ...

11. сцена
РОМАНОВО ТАМНОВАЊЕ

Сцена тамнице – светлосни ефекти – музика – Силфа Саламандра доводи Агиницу и показује јој Романа који спава.

- СИЛФА: Дођи агина кћери, ослободи ми Романа. Ослободи га тамнице!
- АГИНИЦА: Спавао ли ми, јуначе мој, спавао ли ми?... Гледаћу те и стајати, гледаћу те и седети... гледаћу те и клечати... Спавај, ја сам поред тебе! ... Помислиће да сам добра вила! Па ја и јесам – добра вила! ... Храбар си! Боже мој, што је леп! Волим јунаке – јунаке без страха и мане! ...
- РОМАН: *(Буди се)*
... Шта је ово... где сам то ја? Ко си ти?!
- АГИНИЦА: У тамници си, Романо! Ја сам агина ћерка... Цела варош зна за твоју судбину! 20 хиљада душа овде живи и ником није пало на памет – да ти помогне! Ником, осим мени! То да знаш и да то никад не заборавиш!
- РОМАН: Хвала ти млада Агинице, до неба ти хвала!
- АГИНИЦА: Мени је 18 година! ... Ево кључева од тамница – Ослобађам те!
(Роман ђође)
... Стани! Али ти још и ово морам казати – да и ја са тобом, заједно морам побећи! ... Овде су кључеви, драги јуначе! ...
- РОМАН: Стани мало, Агинице, док се приберем!
- АГИНИЦА: Бог ће нас благословити! Само ти морам потврдити, да је мој лозунг – венчање! И, ништа друго! Али не заборави – ја сам девојка!
- РОМАН: Ти си може бити нека – чаробница?! Па ме искушаваш, а може бити и вараш!? ...
- АГИНИЦА: Не, суђени мој, истину ти говорим!
- РОМАН: Шта да радим?! ...
- АГИНИЦА: Закуни се да ћеш ме узети за жену!
- РОМАН: Зар из једног ропства у друго?!
- АГИНИЦА: Не, суђени мој, душа ми је насмејана, срце топло – љубав неизмерна! ...

РОМАН: Ганула си ме! ... Ево ти руке, агина кћери!
АГИНИЦА: А пољубац?!
РОМАН: Шта пољубац?
АГИНИЦА: Пољубац мора бити печат истине!
РОМАН: *(Пољуби је)*
Је л' доста?! ...
АГИНИЦА: Не, још, још једном и још једном ... и још једном ... целог живота! То је печат – то је залог! Љубав је једина истина – све друго је сан! ... Љубав је истина, а живот је сан, зар не, Романе?!
ВАСИЋКА: Јел видите шта је женска љубав! То је једина и права љубав!
ПРОКИЋКА: Мушки, знате, то не знају да цене! Они то никад не могу да осете!
ВАСИЋКА: Сећам се, знате, моје прве љубави, кад сам ја имала, знате – 18 година ... боже! ...
ВАСИЋ: Ђути, бог те твој!
ПРОКИЋКА: Приповедајте, госпођо Васић!
ПРОКИЋ: Госпођо Васић, слободно приповедајте...
УПРАВИТЕЉ: Молим вас, господо, гледајмо представљење! ... Наш јунак – Роман, бежећи са њом на крилатом коњу, негде далеко преко многих мора, река и планина – нашао је свој спас! Агиница – жртвујући свој живот – избавила је нашег јунака, и ево их, већ су далеко од сваке опасности!

12. сцена ПРВА БРАЧНА НОЋ

Музика – свешлосни ефекти – сиремају се за прву брачну ноћ – он скида седло с коња и сирема импровизовани кревети – она украшава цвећем кревети и љуби Романа – њева и игра му импровизујући песмицу и речи.

АГИНИЦА: Сад смо слободни, јуначе мој!... Мој, мој, мој – хиљаду пута мој, мој, јер си мој мили, најдражи!... Јеси ли ми, драги? Загрли ме чврсто, јаче, још јаче – да умрем у твом загрљају...
(Грле се)

Дође Силфа Салимандра и Аџиницу наџло усјава.

- РОМАН: Хвала ти на свему, добра Агинице, али те морам оставити сопственој судбини... Не могу бити твој!... Ако је Тезеј могао Аријадну напустити, зашто не бих могао и ја?!... У свет морам ићи – у свет! Збогом! Опрости!...
(Одлази за Силфом Салимандром)
- ПРОКИЋКА: Срамота! Нек се стиди тај Роман!
- ВАСИЋКА: Кад бих му ја била Агиница, знате, видео би он гди би сад био!
- ВАСИЋ: Ти би боља за агу, него за агиницу била!
- ПРОКИЋ: Зашто да се мешамо, у туђе животе – није то лепо, знате!
- УПРАВНИК: Ето, видите, ја никад не бих могао да будем такав – никад! ... Тако је и мене моја Ружа напустила ... Нисте знали?! Јесте – напустила ме! ... Ово, знате, није у комаду, али стварно ме је напустила! ... Каква је то глумица била! Како је она играла карактерне роле... Напустила ме – шта је ту је! ... Молим вас да ми опростите! Ово, знате, није у комаду – Роман без романа! ... Псст ... псст...
- АГИНИЦА: (Буди се)
Романе, Романе! ... Мужу мој, витеже храбри, где си? Одазови се! ... Отишао си знам да нешто донесеш, да нам уловиш, па да печемо и једемо! ...
Дивно, душо моја, знам – отишао си да нам набереш слатког воћа, је ли? Да се засладимо, знаш ти да је волим слатко... све што је слатко! ... Јуначе, мужу мој, одазови се! Ехехеј, Романе... еехеј Романе! ... Хвата ме страх, где си?!... Немој да се тако играш са твојом добром женицом-суђеницом! ... Романе, ехехеј ... Романе, ој, ој хој ...
(Уианичено ђа иџражи на све сџране – схваиши иџевару и џочне да џлаче ...)
А шта ако је побегао и никад се више неће вратити?! ...
(Плаче)
О судбино моја! О судбино клета! ...
- СИЛФА: (Буди се)
... Шта је то? Ко је то? Меркуре, ко ме то буди?! Ко сме да ме буди, кад се мени спава?! ...
- АГИНИЦА: Нисам ја Меркур, праведна судбино! Ја сам кћи великог аге и тражим дрво да се обесим...

СИЛФА: Како смеш да изазиваш судбину своју, кад мирно, лепо и прекрасно сања?! ... Сањај и ти, лудо заљубљена! ...

ПРОКИЋКА: Видите да судбину не треба изазивати!

ВАСИЋКА: Никад! Боже сачувај, толико сам ваљда паметна!

ВАСИЋ: А стално говориш – да сам ја твоја судбина!

ПРОКИЋ: Код нас је обрнуто – она каже да је моја судбина!

УПРАВИТЕЉ: Господо, молим вас – пссст!

СИЛФА: Не трпим да се девојке вешају! ... И то због кога – мушких глупака!

ВАСИЋ: Лепо богами, лепо нам име даје!

ПРОКИЋ: То тако само женска судбина мисли, знате!

ОБЕ ГОСПЕ: Ћутите вас двојица, кад појма немате!...

СИЛФА: Меркуре, Меркуре, јеси ли чуо ове девојачке речи? Меркуре! ... Иди, јадно дете!

АГИНИЦА: А где?!

СИЛФА: Иди, обећала сам ти спас! Иди... Меркуре!

АГИНИЦА: О судбино клета! О несуђени мој, што ме остави?! ... Ој куку мене, ој леле мене ...

На сцену се појави – гимнософиста.

13. сцена ГИМНОСОФИСТА

Слика – Индије – појави се гимнософиста који нешто шражи, нервира се и почне да се преврће у бесу – мумла и говори неразумљиве речи – појавом Аџинице, обоје се укоче од сйраха.

УПРАВИТЕЉ: Ово суштество ми називамо – гимнософистом!

ВАСИЋКА: Шта вам је сад то?

УПРАВНИК: Гимнософиста?!

ПРОКИЋКА: Ко су па ти – гимнософисти?

УПРАВНИК: Гимнософисти су индијски филозофи који у нај строжијем смислу – аскетично живећи, ка моралном опредељенију теже!

ВАСИЋКА: Аскетично?! Шта вам је сад па то – аскетично?

УПРАВИТЕЉ: То значи – кротко!

ВАСИЋ: Благородно!

ПРОКИЋ: Човекољубиво!

УПРАВНИК: Добродетално!

ПРОКИЋКА: Па што нисте тако с почетка казали – него сте узели – египатски говорити!

УПРАВИТЕЉ: А шта би ви урадиле, драге моје, кад би овако стран човек у непознатој пустињи – искрснуо?!

ВАСИЋКА: Ја бих вриснула и бегала колико ме ноге носу!

ПРОКИЋКА: И ја бих бегала, умрла бих од страха!

Почиње дијалог између Аџинице и Гимнософистице – свейлосни ефекти – музика.

ГИМНОСОФИСТА: Хоћеш да се убијеш, зашто? И онако кратак живот кратити?! ... Глупости људској нема краја! ...

АГИНИЦА: Ах, незнани јуначе, невоља ме тешка снашла! Ја сам агина кћи!

ГИМНОСОФИСТА: Ко си ти?

АГИНИЦА: Агина кћи!

ГИМНОСОФИСТА: Богата?

АГИНИЦА: Богата!

ГИМНОСОФИСТА: Ти си залутало дете!... Ево, чисто, као из неба, питам вас млада Агине – да ли би ви хтели удати се за мене. Ја сам гимнософиста!

АГИНИЦА: Како рекосте?

ГИМНОСОФИСТА: Гимнософиста!

АГИНИЦА: Ја нисам гимнософисткиња!

ГИМНОСОФИСТА: Можеш постати,

АГИНИЦА: Како?

ГИМНОСОФИСТА: Слушај – мислиш голи смо, а нисмо голи! Ударце судбе духом обарамо ... Свет је море, а живот љуска јајета! И сад одједном бура... шта ћемо сад! ? Шта ћемо кад буре – буре?!

АГИНИЦА: Шта је то буре?

ГИМНОСОФИСТА: Фијјјууу у у.

АГИНИЦА: А! Знам!!!... И ја, знате, трпим буру у души!

ГИМНОСОФИСТА: Мислим, рад бих био за мене вас испросити! Да, да – просим те!

АГИНИЦА: Нисте ожењени?!

ГИМНОСОФИСТА: Закони гимнософиста забрањују нам донде женити се, доклегод не постигнемо оно – на што смо заклетву положили!

АГИНИЦА: А које су тачке заклетве ваше? Ја унем, верујте, тајну чувати! ... Овде их носим сијасет...
(*Сћави му руку на своје срце*)
... зато може бити и патим!

ГИМНОСОФИСТ: Где?!

АГИНИЦА: Овде и овде!
(*Сћавља му руку на свој сћрук и срце*)

ГИМНОСОФИСТА: Сви људи не могу под један шешир ући! Не могу сви једнаких мисли бити! ... Ми смо филозофи, тражимо што се не може пронаћи, али камен мудрости већ је у нашим рукама! ... Наше одело је дар неба! Али смо богатији у љубави и добродетелности и истини!

АГИНИЦА: Ах, дивно! Ах, ја то врло почитујем! Спремна бих била – ево одмах! Узмите ме одмах!

ГИМНОСОФИСТА: Гдикоји од гимнософиста могу на једној нози по 8 дана непрестано стајати!

ПРОКИЋ: То мора здраво да боли!

ВАСИЋ: Осам дана на једној нози?! Та идите, молим вас!

ГИМНОСОФИСТА: На глави стојећи затворених очију 12 сати бити! Кроз руке или ноге, или другу какову чест тела – трње провлачити, а то све само истине ради!

ПРОКИЋКА: Бости тело своје, то нису филозофи – то су лудаци!

ВАСИЋКА: Малко се убодете, пак све звезде видите!

- АГИНИЦА: Почитајем господине гимнософист, ваша ова система, тако ми се душе моје коснула, да ја, премда сам увек постојана била, спремна сам трњем се бости – на једној нози, на глави... Све, ако је отоичашња ваша реч к мени – понуда брака на истини основана – ја драговољно пристајем! ... Ево моје руке – која јошт на мушким прсима почивала није!... Очи моје – речи моје – срце моје послушајте како куца!
(Сћави његову руку на своју дојку)
- ГИМНОСОФИСТА: Чуо сам малопре!
- АГИНИЦА: Још једном!
(Игра са рукама)
- ГИМНОСОФИСТА: Узимам руку твоју и све иза руке и горе и доле! Горе до неба и доле до земље и то без оклевања, богата Агинице!
- ВАСИЋКА: Дете моје, знаш ли куда идеш?!
- ПРОКИЋКА: Тако што се не би смело представљати!
- ВАСИЋ: Ето, видите да су жене слепе, кад је у питању – мушкарац!
- ПРОКИЋ: Жене, знате, живе због нас – мушкараца!
- ГИМНОСОФИСТА: Одмах, пре краја света, пре буре фијууу у у! Разумеш ли?
- АГИНИЦА: Разумем, разумем!... Ја већ осећам!
(Хвањају се за руке луди од среће – игра заљубљеник)
- УПРАВИТЕЉ: За мене и за све вас најбоље би било да кренемо на сведбу срећних младенаца! Само што смо пре тога дужни, да потражимо нашег јунака – Романа, где је и шта га је снашло?!
- ВАСИЋ: Што се мене тиче, ја бих ишао одмах на свадбу!
- ПРОКИЋ: И ја, разуме се, само ако су спремили доста јела и пића!
- ПРОКИЋКА: Ти би само јео и пио!
- ВАСИЋКА: Сви су исти, госпођо – наједу се и спавају!
- ПРОКИЋКА: Молим вас, тражите Романа!
- ВАСИЋКА: Зовите га, ако можете, молим вас!
- УПРАВИТЕЉ: Романе!... Јеси ли жив? Где си? Шта те је снашло?! ...
- Завеса се диже.*

14. сцена
ЛЕПА ЈЕЛЕНА

- РОМАН: *(Наслоњен на коња Розинантџу, џиужан је и разбија џлаву о седло)*
О Розинанта! Розинанта – куда?!
(Јека – кудаааа)
Где сам? Јесам ли још у Египту?!...
1 – Музо моја, љубно тебе,
мили друже, диже спомен,
ал је лепши онај спомен,
кад сам друже, дижеш себи!
2 – Лепши јесте онај спомен,
кад бистротом ума твога,
кад ревношћу духа твога,
роду своме дижеш спомен!...
Међу непознатим људима, без пријатеља! На коју год страну погледам, све је исто и страно – непознато! ... Куда?!
(Јека – кудаааа)
(Засџи наслоњен на коња)
- ЈЕЛЕНА: *(Музика – светџлосни ефектџи – долази, џовори занесено као у сну – наџрави круђове око Р. леђне и ваља се – џио је жена-девојка из мушких снова)*
Видиш ли ме момче, видиш ли како бежим! ... Бежим и од вас и од саме себе! Желим да останем – Јелена! ... Не дам лепоту своју ником или неком! Упамти – ником или неком! Бежим од лажи, од новаца... новаца ... Данас се све купује, купује! Бежим од куповања! ... Бежим од погледа да имају, имају! ... Бежим да нађем себе у загрљају оног, ко исто ко ја мисли! ... Да се нађем у загрљају оног ко ме овакву тражи – жели! Жели да нађе! Наћи ће ме! Наћи ће ме сигурно, јер ја бежим из сна у сан, из јаве у јаву! ... Из наде у опасност! ... Из опасности у љубав! Бежим, бежим, како ме упознати, кад ни саму себе не знам! ... Заљубиће се заљубљен! А ја тражим више, више... Ја бежим док се не заљубим – док не заволим, волим, волим као небо – као живот – као цвеће – као кућу – као децу! ... Знам да волим – уmem, уmem, али још увек бежим, имам времена! ... Страх ме да нема времена! Има – нема?... Бежим да нађем, не видим, не мислим! Бежим да би ти дошла – Јелена – вечна девојка, вечна девојка ... мушког сна!

РОМАН: *(Буди се и бунца)*
 ... Не тамо! Куд бежиш тамо! Јелена! ... То су уста
 аждаје ... ту је лук, стрела ... убио сам аждају! ... Ја сам
 те спасио, Јелена! Спасио сам те Јелена! Не бежи!
 Куд бежиш? ... Не видим те, где си?

ЈЕЛЕНА: Ха ха ха, никад ме нећеш стићи! ... Трчи, лудуј, нема
 Јелене! Своја сам – једина! ... Јелена најлепша де-
 војка! ... За мнош, Романе, пожури, трчи! ... Ухвати
 ме, Романе! ...

РОМАН: *(Још бунца – буди се)*
 Јелена ... Јелена! ...
(Ободе коња и њоје за њом суйројно)
 Јелена Јелена!...
(Јека – Јелена а)

15. сцена СВАТОВИ

*Музика – светлосни ефекти – сцена весеља свадбеног по узору на хилеке:
 сви се понашају слободно, дугих коса, прљави – одржани – сви говоре у
 исто време – младенци су изнемогли – свако се понаша по својој вољи и
 жене и мушкарци – меџеж.*

ВАСИЋКА: Јел ово треба да буде нешто смешно, треба ли ми то
 да се смејемо?!

ПРОКИЋКА: Паметан човек би најрадије заплакао!

ПРОКИЋ: То су, знате, гимнософисте! Лепо нам је речено – они
 се тако веселе.

ВАСИЋ: Ако је тако, како видимо, онда је тако! Има, знате,
 свакаког света!

ГИМНОСОФИСТА: О људи, људи!

ПРОКИЋКА: Ма, какви људи! То су животиње!

УПРАВИТЕЉ: Не знам како вама то све изгледа, али ако овако
 изгледају паметни људи, шта да кажемо о другима?!
 ... А шта се зна, можда ће свет управо овако и
 завршити! Тако ти и треба – свете, кад ниси знао
 боље да живиш! ... Сад ми паде напамет мој покојни
 отац, који би увек, кад му се моји поступци не би
 допали – говорио: Еј мој синко, доћи ће памет, али

неће наћи главу! ... Колико је њих којима је памет дошла, али – доцкан! Романе, Романе, где си! Спа-савај нас од људских глупости.

Промена сцене – музика – светлосни ефекти и сл.

16. сцена РОМАН, ДУХ И МАГАРЦИ

Велики њањ из коџа вири глава духа – руке су ѓране; музика – светлосни ефекти

СИЛФА: Романе, ја сам – Дух! Чујеш ли ме, Романе, окрени се и дођи овамо, овамо – Романе! ...

РОМАН: Јелена... Јелена, јели ти то говориш? Јелена!

СИЛФА: Не, Романе, освести се! ... Погледај ме добро – ја сам Дух! ... Дух! ... Ој хој, добри дух сам твој!

РОМАН: Не знам где си! Не видим те, душе – где си?!

СИЛФА: Иди право – тако, не скрећи, Романе, овамо ... још ... ближе ... још мени, тако ... тако! Овамо у мој загрљај ... Не бој се, Романе – ја сам добри дух! Однећу те сада на једну звезду, где у вечно светлећој ливади – сенке по-којних обитавају! ... Покојне видећеш своје земљаке. Своје познате, своје најближе... фијуууу, фијууу, фијууу фи, на овој су звезди сви! ... На звезду прву земљи – најближу ... фијууу фиинијууу у у у ...

Појаве се маџарци.

РОМАН: У земљи – магараца ?!!!... Где си, душе? Хвала ти! Можда је боље овде, него на земљи људи – ко зна?!... Дивна прилика за мој љубопитљиви карактер! ... Дивни моји магарци – прекрасне уши које све чују, дивне очи које све виде – тужне обрве и паметна чела! Ваш красни стас, опојни глас ... Како задовољство сажетости ваших речи! ... Брбљам, брбљам и мора да сам вам како човек јако смешан?!
(Маџарци – њачу – иаиаиа...)
Да сам – глуп!
(Њачу)
... Да сам површан?

(Њачу)

... Ви не зидате трокатне куће!

(Њачу)

... Не купујете све што комшија купи и већма од тога!

(Њачу)

... Колико сте ви бољи – смернији – простодушнији... Шта то видим – разговарате се и препирете се?! ...

(Њачу)

... Боже мој, исто као и људи – размршавају оно, што се не може размрсити!

(Њачу)

ВАСИЋКА: Браво! Честитам вам на овом представљењу. Молим вас, шта смо то ми?!

ПРОКИЋКА: Како се сме, молим вас, како се сме тако што прикаживати?!

ПРОКИЋ: То је на другој звезди, жено, а ми смо овде!

ВАСИЋ: Тако је, господине, иначе кад би то било на нашој земљи, ја бих целу трупу стрпао одмах у – затвор!

ВАСИЋКА: А зашто је онда казао: своје најближе?

ПРОКИЋКА: Да, зашто је то казао?

ПРОКИЋ: Значи да су његови најближи магарци, а не – ми!

ВАСИЋ: Тачно, господине! А то није погрешно – ми смо једино магарци што ово још гледамо! Хајдемо!

ВАСИЋКА: А не, не! Сад хоћу до краја!

ПРОКИЋКА: И ја! Све до краја – па да видимо сме ли се то тако!

РОМАН: О блажена створења! Да ли је ово сан или јава, да од магарца највише научим у животу?! ... Прво – морам својим стањем задовољан бити! ... Друго – да не тежим оном што од природе обдарен нисам! Не труди се списатељем бити, кога су музе у гњеву јарости своје – пољубиле! ... А ако све то послушам – онда ћу бити магарац, а не човек!

Маџарци – и а.

СИЛФА: (Појави се)

Сазивам суд! ... Тужи их, Романе! Тужи, много су ти неправде нанели! ...

(Оде)

РОМАН: Сазивам суд! Хоћу да судим, да оптужим цели свет – куд иде и где срља?! ... Оптужујем и судим, јер знам – једини разумем и имам право због злодела, које нанеше ми људи! ... Ја оптужујем и ја – судим! Нећу на оптуженичку клупу, пошао сам у свет да сазнам – да упознам с којим правом?... Ја хоћу да – оптужим! ...
(Умукне савладан)

17. сцена СУЂЕЊЕ

Све се налазе у судници: судија – јоройници – браниоц – њужићел – народ – суди се Роману за љујосији које је најравио у живоју – све је јо једно сновиђење – музика – свейло и сл.

СУДИЈА: Мир! Како сте се могли издавати за витеза?! Кажете да сте кавалир, а никад ниједан комплимент нисте учинили? Целог живота сте без новаца, а говорите о свом великом богатству – како то?... Пишете и желите књиге да издајете, а посвађани сте с целим светом!... Шта ви мислите, где ви живите?!

РОМАН: (Одговара)
Невиност често под неправдом страда. Вране га газе, јер злоба и порок влада и тако нам живот поји сваком бедом и једом!

СУДИЈА: Вама смета време у коме сами живите!

РОМАН: Данас је у целом свету врева – људи су ускипели! Пробуђени дух жели да скине окове! У народу тихо и гласно, разлеже се глас – слободе, братство, једнакост!

СУДИЈА: Пазите како говорите, ви то призивате, као да то немате?

РОМАН: Зар је мука, беда, туга и плач – слобода?

СУДИЈА: Ви мрзите и исмејавате све!

РОМАН: За народност су падале, падају и падаће многе жртве, па могу и ја!

СУДИЈА: Ви газите и не поштујете законе у којима живите! За вас су људи магарци и мајмуни!

- РОМАН: Чудно је света коло! ... Муњевито се окреће напред ... Већ кликће слободе глас!
- СУДИЈА: Ви се браните слободом, као да не живите слободно? ... Како то?
- РОМАН: Слободом – јер ме нападате! Судите ми! Свеједно, никад не бих желео да заменимо улоге! Човеку на свету – прво је човечство!
- СУДИЈА: *(Чииа)*
Шта вам ово значи: Страст и порок и неправда, сваке беде јесте – друг!? ... Објасните!
- РОМАН: Зашто нисте прочитали до краја: Ал наскоро међу људе умеша се шkodна страст, свако полаже у том труде – да преотме себи власт!
- СУДИЈА: Немате ништа више да кажете?
- РОМАН: Све што пишем, говори и говориће – видећете! ...
- СУДИЈА: Зашто живите баш таквим животом?
- РОМАН: Хоћел ми венце светина плести, славним или малим звати – не тражим знати! На лађи светској кормила два су – Срце и Ум! Ја сам кормилар вечно будан!
- СУДИЈА: Људе сте вређали и овако: Кад памет дође у главу будали – глава већ у земљи лежи!
- РОМАН: Млад сам – а младост је лудост, кажу људи – стари младе куде! Али зато сви волимо младе, ма и луде!
- СУДИЈА: Све вам смета па и брак! Кажите шта сте говорили на свадби!
- РОМАН: Да је брак кавез: птице споља – унутра би хтеле, а које су већ унутра – те напоље желе!
- СУДИЈА: Још, још, сте вређали!
- РОМАН: Да – неудате невести завиде лепојке, а удате уздишу што нису девојке!
- СУДИЈА: А оно о јарму! Знамо ми све знамо ...
- РОМАН: Што весељем бива свадба, то је мода стара – свис радују кад добију у јарму другара!
- СУДИЈА: Кажете и оно о сату – магарцу и људима!
- РОМАН: Зашто да не! Као што магарац не може да разуме строј сата, тако и људи не могу да докуче – одкуд овај свет! ... Тако су нам умне силе – једнаке и исте!

- СУДИЈА: Код Спартанаца био је закон, да ни један пређе ли 30-ту годину, није могао у скупштини да има глас! Не би ли ово добро било и за списатеље применити?
- РОМАН: Можда!
- СУДИЈА: А, ваш роман?
- РОМАН: То је само шала, досетљивост, лакрдија! Мени је свеједно, зовите како год хоћете!
- СУДИЈА: Које сте намереније имали?
- РОМАН: Од кад је света па до сад, и докле год буде људи – било је, има и биће моралиста који непрестано на људе вичу, а у својој кући пороке у већој мери показују.
- СУДИЈА: Казали сте: Да су наши очеви гори од дедова били! Ми смо од њих, а наша деца јошт гора од нас!... Срамота!
- РОМАН: Тако се једном тужио славни поета!
- СУДИЈА: Оставите ви, славне поете на миру – ви, ви, кажите!
- РОМАН: Смеј и шалу – друго ништа нисам зготовио! Ја са жалосним плачем, а са веселим певам – ил ми се хоће, или ми се неће! Па, ко зна боље – широко му поље!
- СУДИЈА: Тако значи! ... Ви нас кроз шалу и смеј вређате! Представљате нас магарцима и мајмунима!
(Насијане велика ђужва и ђраја у судници)
- РОМАН: Знам једног угледног магарца... који велико вниманије подиже и сви му – верују!... Знам другог магарца који помњатија нема – а сви га уче, цене и поштују! ... Знам трећег магарца, који вам све ово говори – а зна да до вас само лажи могу да дођу! ... Али, доћи ће дан – запамтите! Доћи ће дан – СЛОБОДЕ! ...

Промена сцене.

- ВАСИЋКА: Ја, молим вас, не видим шта је ту смешно, или се ја можда не знам смејати!
- ПРОКИЋКА: Ово представљеније је више тужно!
- ВАСИЋ: Ја бих рекао – безобразно и слободно! Сувише слободно!
- ПРОКИЋ: У војски се, знате, зна шта се сме, а шта се не сме. Све мора унапред да се зна!
- УПРАВИТЕЉ: Стрпите се, господо, молим вас! ... Почине финале! ...

Насијане ойишја ијуча – ѓлумци расијурају сцену – иакују се и одлазе – музика – свейлосни ефектии.

18. сцена
 РОМАН, РОЗИНАНТА И МАЧАК –

Музика – свейлосни ефекти – Роман са коњем – њојави се силфа Салимандра у виду мачка.

- РОМАН: Драга моја Розинанта, шта је ово, ни трага о људима?! ... Побили се, побегли – изгинули, а љубав ми нису упознали! ... Наду губим да ћу икад више људе видети!... Несрећан сам, драга моја Розинанта. Неко ме је сигурно проклео! Зашто? Где сад да идем? На раскршћу сам живота... на раскршћу! Куд да кренем?... Води ме, Розинанта, води ме куд знаш, куд умеш ... куд те срце вуче...
- СИЛФА: *(Појави се у лику мачка)*
 Мијау, мијаау!
- РОМАН: Ко си ти?!...
- ВАСИЋКА: Сад нам још и мачке приказују!
- ПРОКИЋКА: Немојте, госпођо Васић, мачке су дивна створења!
- ПРОКИЋ: Цела ми кућа смрди, знате, од тих проклетих мачака!
- ВАСИЋ: А моја кере воли – каже да не може да живи без лајања!
- ПРОКИЋКА: Није да не могу, него нећу! Ето – нећу! Они ме чувају!
- РОМАН: Ко си ти? Одакле си? Знаш ли где сам ја ово?
- СИЛФА: Знам! Ја сам из Алепа – земље Сирије – град ћилимова и свиле... 2000 година пре наше ере, још у старом веку је постојао! ... Под Арабљанима смо још од 638... Под Турцима – Селџуцима од 1060. до 1117. године! Под опсадом крсташа 1118. и 1124.!... Монголи га опустошили 1260. године, а Тимур – 1401! Под Турском влашћу од 1517. до 1918. године! ... Разорен земљотресима – 1822. и 1930. године!
- РОМАН: Црни друже, какве ти је лепе среће град! Чиме је толико зло заслужио!
- СИЛФА: Ничим – све га снашло на правди бога, ни кривог ни дужног!
- РОМАН: О чујеш ли ово, боже мој!... А како ти је име?
- СИЛФА: Силфа Салимандра.
- РОМАН: Силфа Салимандра!? Јеси ли спремна заједно са мном по свету ме пратити?

СИЛФА: Свет није тако велики – где ћемо после?
РОМАН: Прво да свет обиђемо, а после ћемо се договорити!
Хоћеш ли?...
СИЛФА: Хоћу, али да ме слушаш и да ме волиш!
РОМАН: Да се слушамо и да се волимо...
СИЛФА: Да се слушамо и да се волимо... Куда ћемо?
РОМАН: Мени је свеједно – само да нисам ту где сам!
СИЛФА: Можемо на било коју страну, јер ћемо на крају опет бити
овде! Ако пођемо овамо, вратићемо се одавде ...
(Оћисује круж)
... А ако кренемо одавде, вратићемо се оданде!
РОМАН: Човек би целог живота да путује, а највише на једном
месту да живи!
СИЛФА: Човек вечно тражи, вечно жели! ... Човек се нада, али
времена – нема!
РОМАН: Хајдемо, Силфа,... Хајдемо, Розинанта! ...

*Одједном удари олуја – киша – жрмљавина – севање муња – видимо Романа
укоченог, несћиаје заједно са њима и олуја се йолако сћишава...*

19. сцена РОМАНОВ ПОВРАТАК

РОМАН: Немам више пријатеља! Никог више немам – сам сам!
Вратио сам се ево овде... У великој сам оскудици, али
ником не говорим! Повучен сам и незадовољан! ... Дођем
тако понекад у шуму, у којој сам се као дете играо. ...
Меланхоличан сам – а тако ми се одједном пева! Хтео
бих да чујем свој глас! Никад нисам чуо свој глас кад –
пева, како звучи?... Нисам имао времена да певам –
живех за друге! Себе сам другима давао ... Хоћу да певам!
Пева ми се, а страх ме! Чеге!...
(Глас йевања иза сцене)
... Није ружно! Не пева ми тело ружно – него лепо, баш
лепо!
(Певање се насћавља)
... То душа моја пушта звонки јецај... Лепо певам! ... Ја
певам, први пут у животу певам!

(Поново ѝесма)

Боже мој, можда би ми у животу било много боље и
лепше да сам – певао, него што сам читао и писао?!... Да
сам певао ... певао!

Поново насїїане їрмљавина и севање муња – їлумци одлазе – завеса.

УПРАВИТЕЉ: Прошло време које смо видели и садашње време у којем
живимо – оба ће бити присутна у времену – будућности!...
... Будућност је представа о којој се размишља! Човек је
радознао – каква ће бити будућност! Он о њој размишља
од рођења, па све до смрти!... Планете и небеска тела још
увек по непознатом реду настају, крећу се и нестају у
васиони!...

Како онда сазнати – будућност, како!?... Можемо да
предвидимо по везама до сад познатим и знаним! У
колима прошлости не можеш далеко да стигнеш, а у
колима будућности – само онолико колико можеш да је
замислиш!... Будућност оставимо свету науке – а ми се
захвалимо прошлим временима – што смо сазнали како
су они живели – како би ми сутра боље и лепше до-
чекали!...

(Аїлауз)

... Глумци! Глумци?! Нема их ...

Ето, нема више глумаца! ?!... Није ни њима – лако: плате
мале! Станова – нема! А све је скупо! Верујте да их
разумем!... Све је скупо – костими, завесе, декор, дрво, а
о бојама – да не говорим!... Па режија! Сценографија!...
Костимографија ... музичари! Зато смо ми и дошли са
грамофоном ... Све то кошта ...

*(Из їублике и са їрозора сцене їлумци їредсїїаве у
улози їублике, зову їлумце на їозорницу: їлумци... їлум-
ци!)*

Нема глумаца! Опростите за вечерас, али ја их знам
добро – Вратиће се они... А ја вас молим – дођите нам
поново у наше позориште!... Били сте права публика! ...
Хвала и довиђења. Довиђења!...

КРАЈ